

Samkenndsla fjar- og staðnema við Menntavísindasvið Háskóla Íslands:

Tillögur og umhugsunarefni

Puríður Jóhannsdóttir og Sólveig Jakobsdóttir

Nóvember 2011

Skólaárið 2010-2011 varð það meginregla að námskeið við Menntavísindasvið (MVS) Háskóla Íslands væru samkennd, þ.e. bæði fjar- og staðnemar voru skráðir á eitt og sama námskeiðið en áður hafði verið kennt í aðskildum námskeiðum í grunnnámi. Þó hafði lengi tíðkast að samkenna þegar hóparnir voru litlir. Framhaldsnám við Kennaraháskóla Íslands (síðar MVS) hefur hins vegar verið byggt upp sem fjarnám eða blandað nám þar sem nemar mæta yfirleitt tvisvar til þrisvar á misseri í staðlotur sem standa í 2-3 daga í senn. Þess á milli er netið notað til samskipta og miðlunar á kennsluefni og verkefnum. Ekki er boðið upp á reglubundna vikulega kennslu nema í örfáum námskeiðum í framhaldsnámi.¹

Hér eru lagðar fram tillögur um aðgerðir til að styðja við þróun kennslu við MVS. Þær eru byggðar á niðurstöðum rannsóknar á framkvæmd samkenndslu í Kennaradeild skólaárið 2010-11. Spurningalistar voru lagðir fyrir kennara og nemendur og viðtöl tekin við 9 kennara og 22 nemendur í 8 námskeiðum af 48 sem voru samkennd í grunnnámi á haustmisseri 2010 (sjá nánari upplýsingar í Puríður Jóhannsdóttir & Sólveig Jakobsdóttir, 2011, lagt fram til birtingar)².

Tillögurnar falla í eftirfarandi flokka:

- Hugtök um námið
- Skipulag kennslu
- Nýting tækni og gæði náms
- Námsmat
- Bakgrunnur nemenda og aðstæður
- Togstreita milli nemendahópa

¹ Greining á stundaskrá framhaldsnáms haustið 2009 gerði sýndi að vikuleg reglubundin kennsla var í boði í fjórum námskeiðum af 39 (öllum stóru kjarnanámskeiðunum). Í helmingi tilvika var námskeið skipulagt með þremur staðlotum, 5-6 daga samanlagt en í tæplega þriðjungu námskeiða (31%) voru staðlotur tvær (23%) eða ein (8%) og dagafjöldi var frá einum upp í fjóra daga.

² Skýrsla um rannsóknina er í vinnslu.

Hugtök um námið

Tillaga 1: Halda skal áfram að bjóða sem flest námskeið bæði í staðnámi og fjarnámi.

Bæði nemendum og kennurum finnst þessi flokkun skipta máli. Nemendur vilja geta valið námskeið ýmist í staðnámi eða fjarnámi og fyrir nemendur felst sveigjanlegt nám sem er boðið á Menntavísindasviði í þessu vali á milli námsforma.

Í netkönnun sagðist meira en helmingur nemenda vilja geta valið að vera ýmist staðnemi eða fjarnemi eftir námskeiðum og rúmur fjórðungur vildi geta valið að vera í fjarnámi. Ekki nema fimmtungur þeirra nema sem voru í staðnámi vildi geta valið að vera eingöngu í staðnámi. Innan við einn tíundi hluti nema fannst að flokkunin skipti ekki máli.

Gera má ráð fyrir að sá hópur nema fari stækkandi sem kýs að taka námskeið ýmist í staðnámi eða fjarnámi. Í nýlegri úttekt á þróun á valkostum í námi í grunn- og framhaldsskólum með stuðningi netsins í Bandaríkjunum (Staker, 2011) eru greind nokkur líkön sem hafa verið að þróast. Eitt af þeim nefnir höfundur „self-blend“ en það er þegar nemendur velja að taka námskeið ýmist sem staðnám eða fjarnám, sem sagt blanda það sjálfir eftir hentugleikum eða aðstæðum. Það hefur einmitt nokkuð lengi verið valkostur fyrir framhaldsskólanema á Íslandi að taka einstök námskeið í fjarnámi þó að þeir séu annars reglulegir nemendur í dagskóla (Sólveig Jakobsdóttir & Þuríður Jóhannsdóttir, 2010). Margir háskólanemar þekkja því þennan kost og má ætla að þeir vilji geta nýtt sér þetta form líka í háskólanámi. Líklegt er einnig að nemum finnst æskilegt að hafa sveigjanleika í námsformi þar sem aðstæður geti breyst t.d. varðandi fjölskyldu, búsetu eða vinnu með námi.

Skipulag kennslu

Tillaga 2: Sé það stefna að kenna staðnemum og fjarnemum í einum námshópi þurfa kennarar og háskólinn sem stofnun að taka til greina að nemendur hafa valið sér annað hvort námsformið og leitast við að skipuleggja kennslu með hliðsjón af mismunandi óskum og/eða þörfum fjarnema og staðnema.

Tillaga 3: Endurskoða þarf skipulag á staðlotum og tímasetningu þeirra og leita tæknilegra leiða til að gefa þeim nemum sem ekki eiga heimangengt tækifæri til að taka þátt í lotum og/eða reglubundnum kennslustundum í rauntíma á netinu.

Mikilvægt er bæði fyrir nemendur og kennara að háskólinn sem stofnun setji viðmið um æskilegan tímafjölda fyrir námskeið miðað við ECTS einingar.

Meirihluti þeirra nema sem hafa kosið námsformið staðnám vilja að kennslustundir séu 3-4 á viku og að kennt sé tvisvar í viku. Meirihluti kennara er sammála þessu.

Fjarnemar í grunnnámi hafa þurft að mæta í staðlotur tvær vikur á hverju misseri. Stundaskrá staðlotunnar er skipulögð á 5 dögum en kennslustundir eru að jafnaði 7 fyrir hvert námskeið eða 21 kennslustund fyrir nema sem er í fullu 30 ECTS námi. Flestum nemendum finnst æskilegt að staðlotur

séu tvisvar á hverju misseri. Velta má fyrir sér að fækka dögum í hverri staðlotu í þrjá en að þær séu áfram tvær á hverju misseri.

Léleg mæting í staðlotur hefur verið vaxandi vandamál síðustu ár. Skipulag staðlotna gengur út frá að nemendur sé í fullu 30 eininga námi á hverju misseri og framvinda sé regluleg. Sé hún það ekki geta namar verið að taka á saman misseri í sínu námi námskeið sem samkvæmt skipulagi kennaranámsins eru á sitt hvoru misserinu. Namar gætu því þurft að koma í staðlotur sem dreifast á fjórar vikur en ekki tvær. Áður var þriggja ára kennaranám skipulagt sem fjögurra ára nám fyrir fjarnema þannig að minni líkur voru á svona árekstrum þó að þeir þekktust líka þegar framvinda var ekki samkvæmt bókinni.

Eftir bankahrundið kemur það auk þess til að namar eiga erfiðara en áður með að losa sig úr vinnu til að komast í staðlotur. Það þarf því að íhuga hvort annað skipulag en viðgengist hefur þjónar betur.

Ætti að velta fyrir sér að taka upp kennslu á laugardögum eins og áður tíðkaðist og þekktist í námi á meistarastigi?

Ætti að velta fyrir sér að bjóða uppá staðtíma síðdegis t.d. eftir kl 16 fyrir þá fjarnema sem búa í ökuþjálmgætt frá háskólanum og bjóða þeim sem ekki eiga heimangengt að taka þátt í kennslustundum með fjarskiptabúnaði (adobe connect, skype, sími o.s.frv.)?

Nýting tækni og gæði náms

Tillaga 4: Við þróun samkennslu er mikilvægt að í boði sé viðeigandi tæknibúnaður fyrir rauntímasamskipti á netinu með upptökumöguleikum (t.d. Adobe Connect, netfundir í Moodle, Skypelína).

Það veldur kennurum áhyggjum hvað þeim finnst fjarnemar vera lítið virkir í námsumhverfinu sem sett er upp á netinu og ætlað að þjóna ekki síst þeim sem hafa valið fjarnámsformið.

Það er til tæknibúnaður sem gerir kleift að hafa beinar útsendingar úr kennslustofu og vera í gagnvirku sambandi við nema sem eru fjarri bæði með textaspjalli og tali. Að hafa aðgang að slíkum tæknibúnaði myndi gera kennurum kleift að gefa fjarnemum aðgang að kennslustundum í rauntíma þar sem þeir gætu tekið þátt í því sem fram fer nokkurn veginn til jafns við þá sem mættir eru á staðinn. Skype hefur verið notað til að veita nemendum slíkan aðgang en öflugri búnaður er mjög víða notaður í háskólum sem bjóða fjarnám (d. Adobe Connect við Athabasca Open University). Búnaður af þessum toga er t.d. nýttur í sívaxandi mæli í sambandi við starfsþróun (webinars eða vefmálstofur) og gæti einnig nýst í staðinn fyrir staðbundna kennslu eða leiðsögn.

Tillaga 5: Þróa þarf námsumsjónarkerfið Moodle þannig að það þjóni betur því hlutverki að efla samfélag meðal nema með samvinnusvæðum og stafrænum möppum fyrir einstaklinga og hópa.

Athuga þarf hvaða möguleikar eru fyrir hendi í Moodle og læra af reynslu annarra háskóla sem t.d. hafa tengt ELGG við Moodle en sá búnaður gefur kost á að stafrænum möppum fyrir nema styður tengsl þeirra, samskipti og gefur möguleika á að deila efni.

Skoða þarf reynslu sem komin er af notkun Facebook meðal nemenda og velta fyrir sér möguleikum á að tengja þá notkun við námskeiðsvefi. Nemendur mynda oft hópa á Facebook að eigin frumkvæði þar sem þeir vinna saman að verkefnum sem tengjast náminu. Notkun Facebook er þó umdeild en til eru dæmi um árangursríka notkun í kennslu við HÍ.³

Námsmat

Tillaga 6: Lagt er til að markvisst og fjölbreytt námsmat verði viðhaft í öllum námskeiðum og það tengt hæfniviðmiðum í námskeiðslýsingum. Meginregla verði símat þar sem lagt er mat á framlög nema frá upphafi til loka námskeiðs.

Kennarar hafa áhyggjur af lítilli virkni fjarnema ef hún er ekki sýnileg í framlögum þeirra í náms- umsjónarkerfinu á netinu. Tíðkast hefur að skipuleggja umræður á netinu en margir kennarar eru ekki nógu ánægðir með þátttöku nema í þeim. Markvisst námsmat sem tengist hæfniviðmiðum ætti að vera til þess fallið að stuðla að virkri þátttöku nemenda í náminu ef því er beitt jafnt og þétt yfir námstímann. Nákvæm viðmið um þekkingu, hæfni og leikni, eins og Bologna samkomulagið gerir ráð fyrir að evrópskir háskólar setji fram, ætti að hafa til hliðsjónar við gerð matsviðmiða. Með því móti ætti nemum að vera betur ljóst hvaða kröfur þeir þurfa að standast til að ná árangri. Þetta er líka til þess fallið að stuðla að auknum gæðum náms.

Bakgrunnur nemenda og aðstæður

Tillaga 7: Lagt er til að staðlaður spurningalisti verði settur upp í Uglu/Moodle sem nemendum er ætlað að svara til að auðvelda kennurum að átta sig á samsetningu nemendahópsins í hverju námskeiði.

Mikilvægt er að kennarar þekki bakgrunn nemenda og aðstæður sem kunna að skipta máli við skipulag náms og kennslu. Margir kennaranemar vinna við kennslu eða önnur uppeldisstörf samhliða náminu og sú reynsla getur verið mikilvægt framlag til náms í nemendahópnum. Vitneskja um þetta auðveldar kennurum að taka mið af slíkri reynslu í skipulagi verkefna.

Það skiptir máli vegna skipulags kennslu að vita hvar nemendur búa. Slík vitneskja hefur verið notuð til að stuðla að hópamyndun nema heima í héraði stundum í tengslum við símenntunarstöðvarnar. Einnig er hægt að bjóða fjarnemum sem búa í aksturfjarlægð frá háskólanum í Reykjavík að mæta í skólann til að taka þátt í málstofum og verkefnum ef þeir svo kjósa. Þeir sem búa fjær eða í útlöndum þurfa oftast sérstaka þjónustu sem hægt væri að veita í gegnum fjarskiptabúnað á netinu.

Að vita um aðrar ástæður en búsetu fyrir því að nemar hafa skráð sig í fjarnám skiptir líka máli, s.s. fjölskylduaðstæður, veikindi og aðrar félagslegar aðstæður sem gera það að verkum að nemar eiga erfitt með að sækja reglulega tíma. Í þeim tilvikum er fjarnám tækifæri til að stuðla að félagslegu réttlæti (e. social justice). Háskólinn vill væntanlega leggja sitt af mörkum til að gera það og þess

³ Silja Bára Ómarsdóttir, Samfélagsmiðlar í kennslu, erindi á Menntakviku 30.9.2011.

vegna þarf stofnunin og kennararnir að vita um slíkar aðstæður til að geta komið til móts við þær þegar það er hægt. (t.d. með því að bjóða nemum þátttöku í kennslu í rauntíma á netinu).

Togstreita milli nemendahópa

Tillaga 8: Mikilvægt er að kennarar séu meðvitaðir um að tilhneiging er til að togstreita myndist á milli staðnema og fjarnema í samkenndum námskeiðum og geri ráðstafanir til að vinna gegn slíku.

Í rannsókninni kemur fram að mikill meirihluta fjarnema finnst þeir vera útundan í samkennslunni. Mörgum staðnemunum finnst líka pirrandi að þurfa að taka tillit til fjarnema í staðkennslu. Stór hluti nemenda í báðum hópum finnst samkennslan síðri en þegar kennt er í aðskildum hópum ekki síst varðandi samskipti sín á milli og við kennara. Ef halda á áfram að þróa samkennslulíkanið þurfa kennarar að vinna meðvitað gegn því að hóparnir einangri sig hvor frá öðrum og leitast við að stuðla að samkennd fólks sem er að mennta sig til sömu starfa og á eftir að verða félagar í fagsamfélagi kennara.

Lokaorð

Niðurstöður rannsóknar okkar sýna að reynslan fyrsta árið af samkennslunni hefur verið blandin og að flestum finnst að hún sé síðra fyrirkomulag. Margir fjarnemar töldu að þeim væri verr sinnt í samkennsluforminu og staðnemar höfðu áhyggjur af því að tímum í staðnámi fækkaði. Kennarar taka undir þetta og áhyggjuefni margra kennara var lítil virkni fjarnema. Bæði kennarar og nemendur telja þó að þróa beri samkennslu áfram en þá með allnokkrum breytingum og báðir hópar telja að helsti kostur samkennslu sé að hægt sé að bjóða námskeið sem ella hefðu fallið niður vegna fámennis.

Heimildir

Sólveig Jakobsdóttir, & Þuríður Jóhannsdóttir. (2010). *Úttekt á fjarkennslu í framhaldsskólum*. Reykjavík: RANNUM og SRR Háskóla Íslands.

Staker, H. (2011). *The Rise of K-12 blended learning: profiles of emerging models*: InnoSight Institute & Charter School Growth Fund.

Þuríður Jóhannsdóttir, & Sólveig Jakobsdóttir. (2011, lagt fram til birtingar). Togstreita og tækifæri í samkennslu stað- og fjarnema við Kennaradeild Menntavísindasviðs HÍ. *Netla - veftímarit um uppeldi og menntun*.